

(gen)BRUG KULTURARVEN! – men pas på værdierne

Sov tornerosesøvn i den gamle kostald efter et festmåltid i laden. Støb kuglerne til din næste gode idé i kirketårnets konferencerum. Genbrug af kulturarven er ikke noget nyt, men sammen med et øget fokus på bæredygtighed og udvikling af metoder, materialer og teknikker, giver det helt nye muligheder for at løfte gamle traditioner videre til et nyt niveau. Det kræver imidlertid viden, forståelse og indsigt at sikre og balancere netop metoder og teknikker. Ellers kan man ende med at ødelægge de historiske og æstetiske kvaliteter, man ønskede at bringe videre til de næste generationer.

Historiske bygninger med særlige betydning, særlige arkitektoniske eller byggetekniske kvaliteter har bevist at de kan overleve igennem generationer og stadig danne rammerne om vores hverdag. De bundne ressourcer er gennem brug, vedligeholdelse og tilpasninger blevet givet videre fra generation til generation. Bygningerne blev skabt i en ånd og en form man med rette kan benævne bæredygtig, langt inden ordet blev opfundet, og begrebet fik den betydning, som vi tillægger det i dag. De ressourcer de historiske huse blev født med, er i mange tilfælde stadig til stede i stort omfang. Husenes lange liv har forstærket graden af bæredygtighed.

I dag er de historiske huse mere end bare bygninger. De er også kulturbærere og historiefortællere. De har værdi på mange niveauer. Alene i den henseende er det interessant at studere og arbejde med dem. Lær dem at kende og prøv at forstå det lange perspektiv som gode bygningsværker og løsninger kan give. Forstå hvordan materialer og konstruktioner har præsteret, patineret og taget godt imod det levede liv. Lær af både de gode og de dårlige eksempler. På den måde kan vi få inspiration til både fremtidens bæredygtige byggeri og måden vi fortsat vedligeholder og opdaterer vores kulturarv på.

De gode eksempler

Nogle gode eksempler på bygninger, der er gået i arv fra generation til generation, er de danske landsbykirker og den mere anonyme bygningskultur i landområderne.

Landsbykirkerne har tjent den samme funktion, uafbrudt siden den tidligste middelalder. Det er næsten tusind års uafbrudt benyttelse! De har løbende været vedligeholdt og tilpasset tidens behov – både i udtryk, omfang og teknik. Nogle gange endda med dramatiske tilføjelser og tilpasninger til følge. Alligevel fremstår de i dag som sammenhængende bygningsværker med en ganske stor mængde original substans intakt. Oveni det umiddelbart målbare kommer deres rolle i historien og betydning som samlingspunkt i de lokale samfund. En ganske enestående bedrift og fortsat en unik kilde til læring.

Bygningerne på landet er helt anderledes uhøjtidelige. Det er herregårde, gårde med driftsbygninger, husmandssteder, lader, længehuse, stalde, mejerier, møller, medarbejderboliger. Oprindeligt er de i reglen opført af lokale materialer. Ler, sand, tømmer, strå, kalk. Med et lille tilslag af materialer fra den lokale industri eller importeret fra fjernere handelspartnere. Byggeteknikken er opsummeret bygningskultur med regionale variationer. Udviklet og forfinet gennem mange år – og tilsat tidens modeluner. Denne bygningskultur har modsat kirkerne levet et mere omskifteligt liv. I de profane bygninger har funktionerne skiftet og varieret i intensitet - og måden at vedligeholde og tilpasse bygningerne har fulgt med. Tilgangen til bygningerne har været anderledes jordnær, nøjsom og opfindsom end på kirker og offentlige bygninger. De har ofte været påvirket af store indgreb eller lange perioder med misligholdelse. Heldigvis har mådeholdet holdt hånden under mange af bygningerne. Resultatet er en helt anderledes utæmmet bygningsmasse end de mere ”forkælede” monumenter. De historiske huse på landet som overlevede turen står tilbage med tydelige og til tider grove spor af det levede liv.

Værdierne

Værdien af bygningerne for eftertiden er afhængig af de kvaliteter de er ”skabt” med, men også og måske i særlig grad det liv, de har ført op til i dag. Den originale substans og kvaliteterne kan være påvirket undervejs af uhensigtsmæssige ændringer, forkert eller manglende basal vedligeholdelse. For på trods af deres historiske baggrund er bygningerne ikke bedre end den omsorg de får i deres levetid. På den konto er der desværre sket mange tab af væsentlige værdier i vores kulturarv. Det sker når bygningerne på et tidspunkt kommer for langt i forfaldet eller når en senere tid ikke har værdsat eller forstået kvaliteterne. Paradoksalt nok er mange af de uhensigtsmæssige ændringer i tidens løb netop sket i bæredygtighedens navn. I et forsøg på at opgradere bygningerne til tidens standarder, optimere driften

eller i mislykkede forsøg på at snuppe en smutvej til ”vedligeholdelsesfri” løsninger. Listen med eksempler er lang og indeholder mange fra nyere tid: termoruderne fra 70’erne, solcellepanelerne fra det seneste årti og ikke mindst en stigende anvendelse af byggemarkedsstumper, der langsomt æder sig ind på de unikke kvaliteter i bygningerne. På trods af modgang hvor værdierne er kommet under pres, vil der oftest være en stor mængde af æstetiske og historiske værdier som med kvalificeret bistand kan afdækkes, raffineres og bringes med videre. Et kærkomment alternativ til ”brug og smid væk”.

Lær af historien

Tegnestuen har gennem generationer arbejdet med vores arkitektoniske kulturarv. Hvorledes historiske bygninger ved vedligehold, om- eller tilbygninger kan bringes med videre ind i fremtiden som en fortsat ressource. En grundig analyse af bygningens historie og værdierne skaber forståelse og grundlag for udviklingen af de fremtidige løsninger. Ofte med udgangspunkt i begreberne originalitet, autenticitet, identitet og narrativitet – formuleret af tegnestuens grundlægger Johannes Exner på baggrund af hans og Inger Exners arbejder. Om en nænsom istandsættelse er nok, eller om der skal et større kvalificeret indgreb til, afgør analyserne i balance med de nye ønsker til benyttelsen. Benyttelsen er altafgørende - for med den følger livet, vedligeholdelsen. Det er vores erfaring, at denne tilgang - tilsat de rigtige løsninger - kan betale sig og fungerer. At det er bæredygtigt. Det forudsætter at man ikke altid gør det der synes enkelt. At man ikke skifter hele spæret ud fordi det er lettest og hurtigst, men at man i stedet løser problemet med udlusning og supplerer med det, der mangler. Denne tilgang kræver dog, at man tør tage solidt fat og løse op i en bygning med et kvalitativt indgreb eller en arkitektonisk tilføjelse, som har potentialet til at danne en ny ”årring” – med udgangspunkt i husets bærende værdier. Her optager det os at finde løsninger af høj kvalitet på eksempelvis energioptimeringer, driftsoptimeringer og funktionelle optimeringer som ikke går ud over bygningernes historiske og arkitektoniske kvaliteter og kan fastholde en attraktiv totaløkonomi i et langt perspektiv. På den måde kan det blive interessant og bæredygtigt – også i en historisk bygning. Det historiske materiale giver en unik fortælling og klangbund i bygningen, i byen og i området som man ikke kan genskabe. Bæredygtigheden får en ekstra dimension.